

A FORRADALOM ELSŐ NAPJA BIHARKERESZTESEN***Előjáróban***

Ma már egyre világosabban látják a történelem kutatói, hogy a korabeli eseményekre utólag visszaemlékezők által mondottakat, leírtakat csak fenntartással lehet elfogadni autentikus forrásként, tekintettel az emberi emlékezet szelektív voltára. Az egy-egy eseményről (eseménysorról) fennmaradt „hivatalos” források pedig egyoldalúan, a mindenkor hatalom szemszögéből (szemüvegén keresztül) interpretálják a vizsgálendő eseményeket. A történésznek elemi kötelessége tehát, az eltérő módon és időben keletkező források összevetése, ütköztetése, szaknyelven szólva a forráskritika alkalmazása.

A Biharkeresztesen 1956. október 23-át követő események rekonstruálásához ráadásul még a korabeli szereplők visszaemlékezései is hiányoznak. Így csak a rendkívül hézagosan fennmaradt korabeli dokumentumokat, valamint a restauráció és a megtorlás során keletkezett forrásokat használhattuk arra, hogy fel tudjuk eleveníteni a forradalom keresztesi eseményeinek első napján történetét.

Rövid kitekintés

Rákosi Mátyás 1956 nyári leváltását követően október elejére a Biharkeresztes mindennapjairól közvetlenül döntő helyi tanács testületi ülésein is érezhetően kritikus hangvétel lett úrrá. Az október 3-ai vb-ülésen például számosan kritizálták a helyi malom és pékség, valamint a helyi boltok egy részét üzemeltető földműves-szövetkezet beszámolóját. Kritika tárgyává tették többek között a boltok szegényes kínálatát, a malom által őrölt gabona ellenértékeként kapott liszt, valamint a pékségben sült kenyér gyenge minőségét. A hiányosságokért felelős országos és helyi politikai vezetők nyilvános megnevezésére, a rendszer nyílt kritikájára azonban ekkor még nem kerülhetett sor.

Ennek az ideje október 23-át követően jött csak el. Debrecenben, a megyeszékhelyen már október 23-án délelőtt (hamarabb, mint a fővárosban) megindult a tüntetés a fennálló rendszer ellen. A megye többi településén viszont csak azt követően kezdődtek meg a rendszerellenes megmozdulások (felvonulások, tüntetések, szobordöntések stb.), hogy október 25-éről 26-ára virradó éjszakán az MDP megyei vezetése elfogadta a debreceni diákok és munkások által megfogalmazott követeléseket. A pontokba foglalt követeléseket a megyei Néplap október 26-i száma teljes terjedelmében közölte. Ennek lényege az volt,

hogy alakuljon meg a Debreceni (Megyei) Szocialista Forradalmi Bizottmány, amelyben az MDP, a tanács, a Hazafias Népfrent, az üzemek, az egyetemi ifjúság és a dolgozók egyéb rétegeinek a legszélesebb demokratizmus alapján választott tagjai kapjanak képviseletet.

Minden valószínűség szerint ennek is szerepe volt abban, hogy még aznap (október 26-án) Hajdúnánáson, Hajdúsámsonban és Püspökladányban rendszerellenes tüntetésre került sor, majd ezt követően a megye többi településén is szinte kivétel nélkül megtörténtek október 27 és 29 között a jelképmobilásokkal egybekötött tüntetések, illetve az ezt követő forradalmi testületi választások.

Megmozdul a falu

Biharkeresztesen október 27-én délelőtt a gyűlölt rendszer kultikus jelképeinek (népköztársasági címer, vörös csillag stb.) eltávolításával, eltávolíttatásával kezdődött a forradalom. A rendelkezésünkre álló források szerint ebben tevéleges szerepe volt Zétényi Károlynak, az állami gazdaság villanyszerelőjének, aki néhány fiataalt maga mellé véve, sorra járta a középületeket (községháza, járási pártház, a Lenin téri pártház, a földműves szövetkezet vasboltja stb.), hogy a jelképek lekerüljenek a helyükről. A Lenin téri pártháznál állítólag Zétényi személyesen kapcsolta ki az áramot a csillagból, majd olyan megjegyzést tett a levétellel foglalatokodó Varga Sándornak, hogy engedje meg, hogy ő dobhassa le a csillagot, mert amikor feltette, aranyeret kapott.

A jelképek eltávolításának híre megbolygatta a falu nyugalmát, az utcákon kisebb-nagyobb csoportok tárgyalták az eseményeket, majd úgy a rendszer ellenzői, mint a rendszer védelmezői részéről megindult a szervezkedés. A regnáló hatalom ellenzői szájról-szájra adták a hírt, hogy délután 16 órakor tüntetés lesz a faluban a forradalom melletti szolidaritás kinyilvánítására. (A hírt állítólag Varga György általános iskolai tanító terjesztette.) A név szerint nem ismert szervezők a felvonulás/tüntetés előtti gyülekezés kiinduló pontjának a volt református iskola udvarát, illetve az előtte lévő teret jelölték meg.

Kora délután tűz volt a faluban. A tüntetésen, majd a szobordöntésen és a forradalmi tanács-választáson résztvevők később, a megtorlás idején többször említették, hogy elmentek megnézni a tüzet, vagy